

ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ НАСЕЛЕННЯ В ОБЛАСТЯХ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ

У статті досліджено особливості відтворення населення в регіонах Українських Карпат через призму природного і міграційного рухів. Значна увага приділена питанням відтворювальних процесів в міській місцевості областей Карпатського регіону. Детально проаналізовано вплив цих факторів в розрізі природно-економічних зон Закарпатської області.

Ключові слова: відтворення населення, регіони Українських Карпат, природний рух, міграційний рух, міська місцевість, природно-економічні зони.

I. Вступ. Регіони Українських Карпат частково охоплює Карпатська гірська система, яка розміщена в центрі Середньої Європи. Вона представлена своєрідною дугою протяжністю понад 1300 км, з площею – 185,0 тис. км². Довжина Українських Карпат становить 270 км, ширина 70-100 км, а загальна площа з тісно прилеглими територіями – понад 37,0 тис. км², або 20,0 % від загальної Карпатської гірської системи. Вони охоплюють всю територію Закарпатської, 37,5 % – Івано-Франківської, 18,6 – Львівської та 15,8 % – Чернівецької областей.

У зв'язку з вертикальною зональністю значної території регіонів Українських Карпат і, особливо Закарпатської області, науковий інтерес представляє дослідження особливостей відтворення населення у цих регіонах. У дослідженні приділяється значна увага відтворювальним процесам на внутрірегіональному рівні, в розрізі природно-економічних зон області.

II. Постановка завдання. Впродовж 47-и річного періоду (1959-2006 рр.) у регіонах Українських Карпат проявлялись неоднозначні режими відтворення населення. У зв'язку з цим, виникає доцільність дослідження відтворювальних процесів населення в цілому та міського, зокрема за аналізований період і, особливо після проголошення незалеж-

ності України. Тому, мета дослідження полягає у необхідності обґрунтування особливостей щодо відтворення народонаселення на міжрегіональному рівні, а також на внутрірегіональному рівні на прикладі Закарпатської області.

III. Результати дослідження. Природний приріст завжди мав вирішальну роль у формуванні зміни чисельності населення регіону Українських Карпат, тоді як вплив міграції залишався незначним. Тенденції розвитку населення в цілому по областях Українських Карпат, в тому числі в Закарпатській області, за період з 1959 по 2006 рр. проявлялися неоднозначно (табл. 1).

З табл. 1 простежуються наступні тенденції відтворення населення в цілому, в тому числі в міській місцевості:

- розширене відтворення всього населення характерне для всіх регіонів Українських Карпат та України до 1989 р., хоча тенденція такого відтворення мала спадний характер;
- у 1995 р. для Львівської і Чернівецької областей та України відтворення населення набуло звуженого характеру, за винятком Закарпатської та Івано-Франківської областей;
- у міській місцевості усіх чотирьох регіонів Українських Карпат відбувалося незначне розширене відтворення населення, а в Україні, навпаки – звужене. З 2001 по 2005 рр. звужене відтворення населення в цілому, було притаманним для всіх регіонів Українських Карпат, і значно масштабніше проявилось в Україні;
- у 2006 р. дещо менша спадна тенденція звуженого відтворення населення проявилась в Українських Карпатах в цілому, та в Україні, зокрема, за винятком Івано-Франківської області, де цей показник перевершив рівень попереднього року. Водночас у Закарпатській області спостерігалось незначне розширене відтворення населення, як в цілому, так і в міській місцевості. В Івано-Франківській області при скороченні природного приросту населення намітилась позитивна тенденція

щодо природного приросту міського населення. Природне скорочення населення як в цілому, так і в міській місцевості продовжувалось у Львівській та Чернівецькій областях, а також в Україні.

У зв'язку з цим, науковий і практичний інтерес представляють дослідження щодо впливу природного приросту (скорочення) на загальну кількість населення у 2005-2006 рр. (табл. 2).

З табл. 2 простежується вплив природного приросту (скорочення) та сальдо міждержавної і міжрегіональної міграції на зменшення населення на початок 2007 р. порівняно з аналогічним періодом 2006 р., який проявився в наступному:

- у цілому населення чотирьох областей Українських Карпат за 1 рік зменшилось на 15,9 тис. осіб, або на 0,3 %, а в Україні на 283,5 тис. осіб, або на 0,6 %;

- найбільший вплив на зменшення населення в усіх регіонах Українських Карпат здійсни-

ло природне скорочення, за винятком Закарпатської області. Зокрема, в усіх аналізованих областях зменшення населення за рахунок скорочення приросту становило 16,7, а в Україні – 355,9 тис. осіб;

- за рахунок міждержавної та міжрегіональної міграції населення України та трьох областей Українських Карпат не зменшилось, а навпаки дещо збільшилось, за винятком Закарпатської області, де воно за рахунок цього фактора зменшилось на 0,9 тис. осіб.

Отже, в цілому демографічна криза щодо звуженого відтворення населення за рахунок природного скорочення в усіх регіонах Українських Карпат не подолана, а в Україні її масштаби значні. У 2005 р. на кількість постійного населення Закарпатської області, на протилежність іншим регіонам Українських Карпат та України в цілому, на зменшення населення більше вплинула міждержавна та міжрегіональна міграція, ніж природне скорочення, а тому науковий інтерес представляє дослід-

Таблиця 1

Загальні коефіцієнти народжуваності та природного приросту населення регіонів Українських Карпат*
(на 1000 наявного населення)

Роки	Регіони (області) Українських Карпат								Довідково: Україна	
	Закарпатська		Івано-Франківська		Львівська		Чернівецька		кількість народжених	природний приріст (скорочення)
	Кількість народжених	Природний приріст (скорочення)	кількість народжених	Природний приріст (скорочення)	кількість народжених	Природний приріст (скорочення)	Кількість народжених	Природний приріст (скорочення)		
1959	27,2	18,7			24,4	15,8	22,7	14,9	20,9	13,4
1970	20,7	12,7			17,1	8,9	17,0	8,6	15,2	6,4
1979	19,2	9,8			15,6	5,8	16,7	6,3	14,8	3,7
1989	16,8	7,5	15,5	5,1	14,6	4,7	14,8	3,8	12,6	0,5
1995	13,4	1,7	12,6	0,8	11,4	-0,8	12,4	-0,3	9,6	-5,8
2001	10,9	-0,5	10,3	-1,8	8,9	-3,6	10,1	-2,4	7,7	-7,6
2005	12,6	-0,6	10,8	-2,7	10,1	-3,6	10,9	-3,2	9,0	-7,6
2006	13,3	0,5	11,3	-3,7	10,3	-1,2	10,2	-1,2	9,8	-6,4
в тому числі, у міських поселеннях										
1959	23,7	15,9			21,6	15,2				
1970	18,9	11,2			17,0	10,8				
1979	18,0	9,2			15,5	8,0				
1989	15,8	7,4	15,9	8,2	13,7	5,5	14,0	5,3	12,7	2,5
1995	11,5	0,7	11,4	2,3	10,6	0,5	10,3	0,1	8,8	-4,8
2001	10,2	-0,9	8,9	-0,4	8,7	-2,1	8,2	-1,7	7,2	-6,6
2005	13,2	-0,1	10,8	0,1	9,9	-1,6	10,0	-1,8	8,9	-5,9
2006	13,8	1,3	11,3	0,6	10,3	-1,2	10,2	-1,2	9,6	-4,9

* Розраховано за джерелами: [1, 283, 284, 336], [2, 336], [3, 217, 218], [4, 378], [5, 52, 53, 56, 57], [6, 33, 35], [7, 335], [8, 352].

** У цій таблиці дані про населення наведено за 1979 р. за переписом на 17 січня, 1989 р. - за переписом на 12 січня, 2001 р. за даними Всеукраїнського перепису населення станом на 5 грудня, за інші роки на початок року.

Вплив природного приросту (скорочення) на кількість постійного населення*

Регіони Українських Карпат	Кількість постійного населення, (на 1 січня, тис. осіб)		Збільшення (зменшення) населення		В тому числі за рахунок:	
	2006 р.	2007 р.	тис. осіб	%	природного приросту (скорочення), тис. осіб	сальдо міждержавної та міжрегіональної міграції, тис. осіб
Закарпатська	1242,6	1241,0	-1,6	99,9	-0,7	-0,9
Івано-Франківська	1386,2	1382,6	-3,6	99,7	-3,8	0,2
Львівська	2558,8	2550,0	-8,8	99,7	-9,2	0,4
Чернівецька	905,1	903,2	-1,9	99,8	-3,0	1,2
Разом:	6092,7	6076,8	-15,9	99,7	-16,7	0,8
Довідково: Україна	46749,2	46465,7	-283,5	99,4	-355,9	72,4
<i>Регіони, % до України</i>						
Закарпатська	2,7	2,7	-0,5	x	-0,2	-1,4
Івано-Франківська	3,0	3,0	-1,3	x	-1,1	0,3
Львівська	5,5	5,5	-3,1	x	-2,6	0,6
Чернівецька	1,9	1,9	-0,7	x	-0,8	1,6
Разом:	13,1	13,1	-5,6	x	-4,7	1,1

* Розраховано за джерелами: [7, 331, 341; 8, 347, 356].

ження впливу цих факторів за 2006 р. на внутрірегіональному рівні Закарпатської області, територію якої повністю охоплює Карпатська гірська система (табл. 3).

Дослідження (табл. 3), проведені в розрізі природноеконімічних зон регіону засвідчують про різнобічні тенденції у природному прирості населення:

- у низинній природноеконімічній зоні як у 2005 р., так і в 2006 р. спостерігалось природне скорочення міського і сільського населення. Зокрема, у 2005 р. воно зменшилось більш ніж на 1,1 тис. осіб, а у 2006 р. – на 232,0 особи;

- демографічна криза за рахунок природного руху призупинилась у передгірній природноеконімічній зоні, оскільки як у 2005 р., так і в 2006 р. для неї характерне розширене відтворення;

- для гірської природноеконімічної зони характерне незначне звуження у 2005 р. та розширене відтворення населення у 2006 р., в обох випадках за рахунок найбільш висотних серед гірських – Рахівського і Міжгірського районів;

- аналогічна тенденція, яка проявилась у гірській природноеконімічній зоні характерна і для Закарпатської області в цілому. Отже, природний рух населення у 2006 р. не спри-

чинив зменшення всього народонаселення в області, а також в передгірній та гірській природноеконімічних зонах.

Розподіл мігрантів за потоками у розрізі природноеконімічних зон та міських поселень і сільської місцевості у Закарпатській області відображає табл. 4.

З табл. 4 проявляються наступні особливості міграційних процесів у розрізі природноеконімічних зон області:

- у низинній природноеконімічній зоні міграційний приріст становив 0,2 тис. осіб, у т. ч. за рахунок внутрішньорегіональної міграції – 0,9, а за рахунок міжрегіональної – скоротився на 0,3, а міждержавної міграції на 0,4 тис. осіб;

- у гірській та передгірній природноеконімічних зонах на протилежність низинній, всі потоки міграції мають від'ємне значення, у т. ч. і за рахунок внутрішньорегіональної, міжрегіональної та міждержавної міграцій;

- зазначені природноеконімічні зони спричинили від'ємне сальдо всіх потоків міграції в області, в т. ч. і міжрегіональної та міждержавної. Дана проблема вимагає вирішення її як на державному, так і регіональному рівнях;

- внутрішньорегіональна міграція не впливає на зміну загальнообласної чисельності населення, але має суттєве значення у її форму-

Природний рух та приріст (скорочення) населення Закарпатської області *

Райони і міста	2005 р.			2006 р.		
	народженних	померлих	природний приріст (скорочення)	народженних	померлих	природний приріст (скорочення)
	осіб			осіб		
Низинна природноекономічна зона						
м. Ужгород	1468	1450	18	1487	1365	122
м. Мукачево	980	1021	-41	975	934	41
м.Берегово (міська рада)	312	467	-155	320	438	-118
м. Чоп	107	107	0	90	107	-17
Берегівський	569	844	-275	606	749	-143
Виноградівський	1586	1646	-60	1750	1526	224
Мукачівський	1213	1505	-292	1311	1488	-177
Ужгородський	717	1025	-308	835	999	-164
Разом	6952	8065	-1113	7374	7606	-232
Передгірна природноекономічна зона						
м. Хуст (міська рада)	456	405	51	458	407	51
Іршавський	1283	1250	33	1366	1180	186
Тячівський	2130	1764	366	2223	1734	489
Хустський	1171	1121	50	1189	1159	30
Разом:	5040	4540	500	5236	4480	756
Гірська природноекономічна зона						
Великобerezнянський	319	505	-186	359	455	-96
Воловецький	268	336	-68	331	337	-6
Міжгірський	660	645	15	662	621	41
Перечинський	469	539	-70	450	489	-39
Рахівський	1366	1107	259	1374	1130	244
Свалявський	676	719	-43	744	781	-37
Разом	3758	3851	-93	3920	3813	107
Всього в області:	15750	16456	-706	16350	15899	631
Природноекономічні зони, % до області						
низинна	44,1	49,0	x	45,1	47,8	X
передгірна	32,0	27,6	x	32,0	28,2	X
гірська	23,9	23,4	x	23,9	24,0	X

* Розраховано за джерелом: [9, 378, 379], [4, 376, 377].

ванні у кожному місті обласного підпорядкування та адміністративному районі регіону.

IV. Висновки. Проведене наукове дослідження свідчить про неоднозначні тенденції у природному прирості (скороченні) населення в цілому, його впливу на чисельність населення за період з 1959 до 2006 рр. в регіонах Українських Карпат та Україні (за винятком Івано-Франківської області, де такі дані наводяться з 1989 р.).

Значна увага приділена питанням відтворювальних процесів в міській місцевості Українських Карпат. У Україні режими звуженого відтворення міського населення особливо загострилися з 1995 р., а в регіонах Українських Карпат з 2001 р.

У 2006 р. менш спадна тенденція звуженого відтворення проявилась в усіх регіонах Українських Карпат та в Україні за винятком Івано-Франківської області. Водночас у Закарпатській області спостерігалось незначне розширене відтворення населення як в цілому, так і у міській місцевості.

Досліджено та проаналізовано вплив природного приросту (скорочення), сальдо міждержавної та міжрегіональної міграції на загальну кількість населення у 2005-2006 рр. При цьому доведено, що демографічна криза в цілому стосовно зменшення населення за рахунок природного скорочення не подолана до 2006 р., за винятком Закарпатської області.

Ця область виділяється серед інших регі-

Розподіл мігрантів за потоками у 2006 р.* (кількість, осіб)

Міські поселення та сільська місцевість	Всі потоки міграції			В тому числі								
				внутрішньо-регіональна			Міжрегіональна			міждержавна		
	прибулих	вибулих	міграційний приріст (скорочення)	прибулих	вибулих	міграційний приріст (скорочення)	прибулих	вибулих	міграційний приріст (скорочення)	прибулих	вибулих	міграційний приріст (скорочення)
Низинна природноекономічна зона												
м. Ужгород	1955	2338	-383	1630	1703	-73	305	557	-252	20	78	-58
м. Мукачево	1502	1420	82	1048	902	146	411	410	1	43	108	-65
м.Берегово (міська рада)	180	360	-180	115	221	-106	51	79	-28	14	60	-46
м. Чоп	158	208	-50	83	120	-37	74	72	2	1	16	-15
Берегівський	339	262	77	276	167	109	58	59	-1	5	36	-31
Виноградівський	665	716	-51	346	316	30	289	311	-22	30	89	-59
Мукачівський	1006	846	157	806	616	190	159	168	-9	41	62	-21
Ужгородський	1119	568	551	989	401	588	110	80	30	20	87	-67
Разом	6924	6718	206	5293	4446	847	1457	1736	-279	174	536	-362
Передгірна природноекономічна зона												
м. Хуст (міська рада)	188	352	-164	111	192	-81	65	137	-72	12	23	-11
Іршавський	473	836	-363	307	501	-194	165	285	-120	1	50	-49
Тячівський	453	937	-484	173	349	-176	265	539	-274	15	39	-24
Хустський	255	552	-297	122	181	-59	130	331	-201	3	40	-37
Разом	1369	2677	-1308	713	1223	-510	625	1292	-667	31	152	-121
Гірська природноекономічна зона												
Велико-березнянський	193	284	-91	120	144	-24	66	88	-22	7	52	-45
Воловецький	247	406	-159	134	230	-96	113	140	-27	-	36	-36
Міжгірський	190	460	-270	87	211	-124	96	221	-125	7	28	-21
Перечинський	222	289	-67	179	165	14	39	69	-30	4	55	-51
Рахівський	195	560	-365	83	138	-55	104	377	-273	8	45	-37
Свалявський	370	565	-195	241	293	-52	92	202	-110	37	70	-33
Разом	1417	2567	-1150	844	1181	-337	510	1097	-587	63	289	-226
Всього по області:	9710	11962	-2252	6850	6850	0	2592	4125	-1533	268	987	-719

* Розраховано за джерелом: [10, 28].

онів Українських Карпат щодо подолання негативних наслідків зменшення кількості населення у 2006 р. за рахунок природного приросту, водночас як в інших продовжується негативна тенденція. Всебічно проаналізовано особливості природного, міграційного руху та їх вплив на чисельність населення у розрізі природноекономічних зон області. Подальші наукові розробки будуть спрямовані на дослідження впливу адміністративно-територіаль-

них перетворень на чисельність сільського і міського населення регіону.

1. Статистичний щорічник Чернівецької області за 2005 рік / Головне управління статистики в Чернівецькій області. – Чернівці, 2006. – 479 с.

2. Статистичний щорічник. Івано-Франківщина, Україна, Світ за 2005 рік / Головне управління статистики в Івано-Франківській області. – Івано-Франківськ, 2006. – 613 с.

3. Статистичний щорічник Львівської області за

2005 рік / Головне управління статистики у Львівській області. Ч. 1. – Львів, 2006. – 366 с.

4. Статистичний щорічник Закарпаття за 2006 / Головне управління статистики у Закарпатській області. Ужгород, 2007. – 591 с.

5. Демографічний щорічник. Населення Закарпатської області / Закарпатське обласне управління статистики. – Ужгород, 2001. – 167 с.

6. Демографічний щорічник. Населення Закарпатської області / Головне управління статистики у Закарпатській області. – Ужгород, 2005. – 100 с.

7. Статистичний щорічник України за 2006 р. / Державний комітет статистики України. – К.: Консултант, 2007. – 551 с.

8. Статистичний щорічник України за 2005 р. / Державний комітет статистики України. – К.: Консултант, 2006. – 575 с.

9. Статистичний щорічник Закарпаття за 2005 / Головне управління статистики у Закарпатській області. – Ужгород, 2006. – 591 с.

10. Статистичний збірник. Населення Закарпатської області. Головне управління статистики у Закарпатській області. – Ужгород, 2007. – 110 с.

The peculiarities of the reproduction of the population in the regions of Ukraine's Carpathia through the prism of natural and migration movements have been studied in this article. Considerable attention is paid to the problems of reproductive processes in the urban areas of Ukraine's Carpathia. The influence of these factors from the aspects of nature-economy zones of the Transcarpathian region are analyzed in detail.

Кучер С.Ф.

ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА СТРАТЕГІЯ ПРИМОРСЬКОГО МІСТА

У статті розглядаються актуальні проблеми створення зовнішньоекономічної стратегії приморського міста Бердянськ, яка ґрунтується на досвіді самостійної діяльності українських міст і організацій як суб'єктів міжнародної співпраці. Розкрито роль і значення соціальних зв'язків та міжнародного економічного співробітництва для міста як складного соціально-територіального утворення.

Ключові слова: *концепція зовнішньоекономічної діяльності приморського міста, соціальна співпраця, міжнародне економічне співробітництво, маркетингова політика міста.*

I. Вступ. Створення концепції зовнішньоекономічної стратегії приморського міста повинне базуватися на успішному світовому досвіді діяльності аналогічних по статусу, території і соціально-економічному положенню територіальних утворень і їх включенні в світовий розподіл праці. П'ятнадцятирічний досвід самостійної діяльності міст показав, що існують певні загальні і особливі його риси їх ефективної стратегії в цьому процесі.

II. Постановка проблеми. Міжнародна співпраця для приморського міста включає дві найважливіші категорії: соціальні зв'язки і

економічне співробітництво. Перші мають ширший спектр напрямів – технічну допомогу, освіту і науку, багатобічні культурні зв'язки. Економічне ж співробітництво міста припускає, в першу чергу, діяльність по створенню можливостей для успішного взаємовигідного двох- і багатобічного партнерства на рівні конкретних підприємств і організацій. Роль же соціальної співпраці полягає в підготовці нових можливостей і розширенні сфер, тобто створює умови для формування потенційних проектів і замовлень на майбутнє економічне співробітництво з боку українського і міжнародного співтовариства саме на даній території. Міста, будучи організаційно-економічною базою партнерства, гнучкі у виборі конкретних але однорідних форм, пов'язаних з діловою співпрацею. Для міста, як складної соціальної системи, необхідний облік всього спектру і комплексу можливих напрямів міжнародного спілкування для досягнення максимального кінцевого результату у вигляді розвитку міста.

III. Результати дослідження. Для приморського міста принципово важливим при виборі стратегічних напрямів міжнародної співпраці є проведення первинного стратегічного аналізу і виявлення чинників конкурентоспроможності, як на рівні проектів, тобто підприємств і організацій, так і для всієї соц-